

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: «ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА –
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Матеріали
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
25 травня 2016 року

КИЇВ 2016

УДК 371.2:371.8:378.4(063)
ББК Ч 448.оя431+Ч420я431
А437

Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад: зб. наук. праць матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 травня 2016 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К : – НАУ, 2016. – 296 с.

До наукового збірника увійшли статті та тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад (25 травня 2016 року, м. Київ), що проводилася на базі кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету спільно з науковими установами та навчальними закладами освіти України. Адресований науковцям, аспірантам, викладачам ЗНЗ і ВНЗ та працівникам в галузі освіти.

Редакційна колегія:

Муранова Н. П., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (голова);

Черіпко С. І., заступник директора Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бруяка О. О., кандидат технічних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Приходько О. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бугайов О. Є., кандидат технічних наук, доцент, кафедра базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету.

Рекомендовано до друку Науково-методично-редакційною радою Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (протокол № 6 від 26.09.2016 р.).

За достовірність наведених даних та посилань несе відповідальність автор публікації.

УДК 81:82:81,0(045)

Омельченко Лідія, м. Лубни

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті висвітлено особливості забезпечення компетентнісного підходу до мовленнєвого розвитку старшокласників.

Ключові слова: компетентнісний підхід, комунікативна компетенція, мовленнєвий розвиток, інтерактивні методи.

The article highlights peculiarities of providing the competence-based approach to senior pupils' communicative abilities development.

Keywords: competence-based approach, communicative competence, speech development, interactive methods.

Швидкість соціальних і технологічних змін у навколишньому середовищі, прискорене нагромадження інформаційних ресурсів і засобів навчання, що стають доступними для більшості людей планети, мобільність населення зумовлюють переосмислення функцій загальної середньої освіти, покладають особливі завдання на систему доуніверситетської підготовки та вищі навчальні заклади.

Важливим елементом кожної національної спільноти є мовна освіта. Єдина державна мова дає змогу сконцентрувати інтелектуальний потенціал нації й зробити його могутньою рушійною силою суспільного прогресу. Мовою єднання й консолідації суспільства в Україні є й завжди повинна бути сучасна українська літературна мова, бо це жива мова корінного народу, органічна для цієї землі й природи, вона має довгу історію й славні традиції та великі надбання словесного українського мистецтва [1, с. 7]. Компетентнісний підхід є вкрай необхідним у методиці навчання української мови та літератури, бо є «своєрідним орієнтиром, що спрямовує на виконання головної мети мовної освіти – виховання мовної особистості, яка володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечують її високий рівень спілкування в різних життєвих ситуаціях» [8, с. 5]. Тому, актуальним завданням є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, що передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій, і є

інтегрованою характеристикою особистості. Відомо, що компетенція й компетентність – два різних поняття. Компетенція – це суспільна норма, вимога, що включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетенція сама по собі не є характеристикою особистості. Нею вона стає в процесі засвоєння й рефлексії учня, перетворюючись у компетентність. Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, що проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

Проблема формування ключових, загальнопредметних та предметних компетентностей учнів завжди була в центрі уваги українських науковців: Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, С. Бондар, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, Н. Муранової [5, 6, 7], О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун [9], К. Пономарьової, О. Савченко [10], С. Трубачової та ін. Вченими визначено зміст основних дефініцій «компетентність» і «компетенція», здійснено порівняльну характеристику ключових компетентностей у європейських освітніх системах, розглянуто методичні аспекти формування в школярів компетенцій та компетентностей, зроблено рефлексивний аналіз застосування компетентнісного підходу, визначено практичні підходи до формування ключових компетентностей у старшокласників.

Необхідність застосування компетентнісного підходу в навчанні української мови та літератури на всіх рівнях – безперечна перевага такого підходу над іншими традиційними й інноваційними методами. Система використання української мови та літератури в умовах упровадження компетентнісного навчання являє собою сукупність компонентів, спрямованих на досягнення освітніх цілей та завдань щодо задоволення потреб і запитів кожної особистості в розвитку, саморозвитку та підготовці до життєвого й професійного самовизначення.

Основою цієї системи є розвиток ціннісно-емоційної сфери особистості, формування комунікативної і літературної компетенцій, наповнення процесу навчання особистісним змістом, підтримка індивідуальності, неповторності кожного учня, формування готовності до розв'язання життєво важливих проблем. У ній акцентовано увагу на результаті освіти, причому як результат розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях.

Компетентнісний підхід визначає результативно-цільову спрямованість освіти, що є його безперечною перевагою над іншими традиційними та інноваційними підходами. Компетентнісний підхід покликаний подолати прірву між освітою та потребами життя. Результат – це утвердження таких суспільно значущих цінностей як свобода вибору, життєвий досвід, проектна і творча діяльність учнів.

Предмети «Українська мова» та «Українська література» спроможні забезпечити формування й розвиток таких ключових компетенцій, як: комунікативна, соціальна, загальнокультурна, читацька, уміння вчитися.

Для забезпечення комунікативної компетенції в учнів необхідно сформулювати готовність до спілкування з іншими людьми. У процесі навчання учні повинні оволодіти: різними видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письмо); мовою як засобом спілкування.

Формування комунікативної компетентності дозволяє: узгоджувати загальну мету навчання з власними цілями, враховувати вікові особливості учнів, реалії життя суспільства; підготувати учнів до свідомого й відповідального навчання, досягнення успіху у виборі майбутньої професійної діяльності; дає можливість використовувати отримані знання й вміння в життєвих ситуаціях; підвищувати ступінь мотивації до навчання за рахунок усвідомлення його користі для сьогоденного й майбутнього життя; виробити вміння комунікації з іншими людьми, тобто сформувати комунікативно-компетентнісну особистість, готову до будь-яких форм комунікативної взаємодії.

Соціальна компетенція передбачає здатність діяти в життєвих ситуаціях відповідно до соціальних норм і правил. Для цього потрібно сформувати здатність: продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді; виконувати різні соціальні ролі; брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання.

Розвитку культури особистості стосується загальнокультурна компетенція. Її реалізація передбачає передовсім формування: культури міжособистісних відносин; толерантної поведінки; моральних якостей; ознайомлення з культурною спадщиною українського народу та найважливішими досягненнями національної науки.

Сформована читацька компетентність – це крок до морального, інтелектуального, фізичного самовдосконалення, що спонукає до самоосвіти, саморозвитку та самомотивації до читання.

Читацька компетентність включає в себе такі різновиди компетентностей: літературно-

мистецьку – сприймання літератури як частини культури, розуміння її специфіки як мистецтва слова; власне читацьку – знання теорії, здатність аналізувати художній твір, уміння давати особисту оцінку прочитаному; ціннісно-світоглядну, що передбачає розуміння світоглядних категорій, що знайшли художнє відображення в літературних творах; комунікативно-мовленнєву, тобто комплексне застосування мовних і немовних засобів із метою спілкування, володіння основними видами мовленнєвої діяльності, здатність до написання творчих робіт тощо; інформаційну – оволодіння вмінням самостійно й продуктивно працювати з різноманітними друкованими й електронними джерелами інформації; когнітивну, що передбачає здатність розширювати свої знання про автора, персонажів твору, формувати не тільки вміння розуміти задум автора, а й бажання продовжити його власним текстом.

Ключова компетентність уміння вчитися виявляється в здатності учня організувати й контролювати свою навчальну діяльність. Ця компетентність реалізується шляхом формування мотивації до навчання та здатності: організувати свою працю для досягнення результату; виконувати розумові операції й практичні дії; володіти вмінням навчати самоконтролю та самооцінки.

Уміє вчитися той учень, який: сам виявляє мету діяльності або приймає поставлену вчителем; виявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль; організовує свою працю для досягнення результату; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання завдання; виконує інтелектуальні або практичні дії, прийоми, операції на репродуктивному і творчому рівнях; володіє вміннями й навичками самоконтролю та самооцінки; усвідомлює результативність своєї діяльності й прагне її вдосконалити.

Компетентнісний підхід – це орієнтир розвитку національної системи освіти. Для того, щоб він повною мірою став реальним, необхідна екстраполяція його ідей на педагогічний процес. Оскільки особливістю компетентнісного підходу є нова мета навчання, очевидним стає те, що відповідно до неї мають бути адаптовані всі компоненти навчального процесу: школа, доуніверситетська освіта, вищий навчальний заклад. Тільки за умови охоплення всього педагогічного процесу можна досягти формування компетентності особистості.

Література

1. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, В. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 1994.
2. Житєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова [та ін.]. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Мамчур Л. Витоки компетентнісного підходу до навчання мови в дослідженнях вітчизняних учених / Л. Мамчур // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 2. – С. 8–12.
5. Муранова Н. П. Компетентнісний підхід як теоретичне підґрунтя фізико-математичної підготовки старшокласників до навчання в технічному університеті / Н. П. Муранова // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України : Всеукр. наук.-практ. конф., 22–23 берез. 2012 р. : матер. конф. – К. : НАУ, 2012. – С. 51.
6. Муранова Н. П. Концепція компетентнісного підходу в системі доуніверситетської підготовки майбутніх студентів технічних спеціальностей / Н. П. Муранова // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : зб. наук. праць ; вип. 8. – Кривий Ріг : Вид. відділ КМІ, 2013. – С. 112–122.
7. Муранова Н. П. Компетентнісні засади доуніверситетської фізико-математичної підготовки старшокласників / Н. П. Муранова // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця : Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 трав. 2013 р. : зб. наук. статей / Харків. нац. екон. ун-т. – Х. : ХНЕУ : ХОГОКЗ, 2013. – С. 266–271.
8. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
9. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1.
10. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті; світовий досвід та українські перспективи. – 2005.